
HRVOJE JURIĆ, *PANDEMIJA KAO SIMPTOM*, DAF, ZAGREB 2021, STR. 152.

Historičar Reinhart Koselleck je u historiografiju uveo pojam „Sattelzeit“ (doslovno „prijevajno vrijeme“ ili „tranzicijsko doba“) kako bi opisao promjene koje razgraničavaju novi vijek i modernu historiju. S druge strane, Hans Blumenberg, utjecajni njemački filozof, u tu svrhu radije je koristio pojam „Epochenschwelle“ („epohalni prag“). Bez obzira na to koji pojam smatramo prikladnijim, jasno je da u određenim vremenskim razdobljima nastupaju „tihe“, ali „znakovite“ promjene koje savremenima često nisu uočljive, a moguće ih je prepoznati tek s odgovarajuće vremenske distance. Takve promjene oblikuju društva i civilizacije, a historičari se uglavnom slažu da je čovječanstvo, barem ono nastanjeno na Zapadu, prošlo kroz nekoliko takvih epohalnih razdoblja nakon kojih više ništa nije bilo isto. Sličnu perspektivu možemo primijeniti i na recentnu prošlost, gdje promjene izazvane globalnom pandemijom koronavirusa (SARS-CoV-2) još uvijek nisu u potpunosti sagledane. Kao i ranije transformacije, ni sada nije lako uočiti njihov puni značaj, što filozof Hrvoje Jurić, profesor na Odsjeku za filozofiju Sveučilišta u Zagrebu, detaljno razmatra u svojoj knjizi *Pandemija kao simptom*, koju je objavila izdavačka kuća DAF, specijalizirana za knjige iz područja političkih teorija, s naglaskom na anarhizam, kao i za radove iz savremene likovne umjetnosti, teatra, glazbe, filma i književnosti povezane s anarhističkim idejama.

Knjiga je rezultat tekstova koji su, prema riječima autora, nastajali u „realnom vremenu“, dok još nisu bili jasni puni razmjeri pandemije i njezinih dugoročnih posljedica. Hrvoje Jurić, rođeni Bišćanin, svoju čvrstu povezanost s rodnim krajem često ističe. Predaje etiku i bioetiku, autor je nekoliko knjiga te aktivni komentator društvenih i političkih zbivanja, kako u Hrvatskoj, tako i na globalnoj sceni. Od početka pandemije do sredine 2020. godine, globalna zdravstvena kriza postala je predmet rasprava koje su se protezale daleko izvan okvira medicine. Pandemija je otvorila brojna pitanja u filozofiji i bioetici, uključujući društvene reakcije, političke odluke i etičke dileme. Ovaj period obilježili su različiti pokušaji razumijevanja pandemije ne samo kao medicinskog fenomena, već i kao odraza šireg stanja svijeta. Autor posebno ističe da pandemija nije samo posljedica djelovanja jednog virusa, već simptom duboko ukorijenjenih problema savremenog društva. Prema njegovom mišljenju, kriza ukazuje na strukturne nedostatke u društvenim,

političkim i kulturnim sistemima, razotkrivajući nejednakosti i slabosti koje su dugo bile prisutne, ali često zanemarene.

Ova knjiga predstavlja analitički i refleksivni doprinos filozofskom razumijevanju pandemije COVID-19, a kroz pet poglavlja autor povezuje pandemiju s brojnim društvenim, političkim i kulturnim aspektima. Pandemija je ovdje prikazana kao prizma kroz koju se analizira šire stanje savremenog svijeta, pri čemu Jurić istražuje globalne nejednakosti, slabosti i izazove. Njegovo djelo pruža ne samo važan doprinos razumijevanju pandemije nego i kritici globalnog društva u njegovom historijskom i savremenom kontekstu. Hrvoje Jurić u svom radu nudi bogatu i raznovrsnu panoramu razmišljanja o pandemiji, oslanjajući se na ideje savremenih intelektualaca i velikih mislilaca prošlosti. Među savremenicima posebno ističe imena poput Giorgia Agambena, Petera Sloterdijka, Alaina Badioua, Yuvala Noaha Hararija, Petera Singera, Slavoj Žižeka i mnogih drugih, dok među ključnim misliocima 20. stoljeća, čiji je utjecaj nemjerljiv, navodi, između ostalog, Michaela Foucaulta, Hansa-Georga Gadamera, Ivana Illicha, Jacquesa Ellula i Paula Feyerabenda. Osim filozofa, Jurić se osvrće i na klasične pisce, utjecajne književnike i druge intelektualce koji svojim djelima pomažu u boljem razumijevanju ove tematike. Kroz širok spektar referenci, on omogućava zainteresiranim čitateljima da se dublje posvete istraživanju, koristeći njegova promišljanja kao polazište za oblikovanje vlastitih stavova o ovoj kompleksnoj i višeslojnoj temi.

Giorgio Agamben, autor na kojeg se Hrvoje Jurić često poziva u svojoj knjizi, ističe da je pandemija razotkrila kako je vanredno stanje, na koje smo dugo pripremani, postalo svakodnevna norma. Društva su se prilagodila životu u stalnoj krizi, pri čemu se ljudska egzistencija sve više svodi na biološki opstanak, lišen političke i ljudske dimenzije. Sloboda je žrtvovana u ime sigurnosti, dok se stanje trajnog straha i nesigurnosti učvrstilo kao novi poredak. Kroz biopolitičku perspektivu, Agamben ukazuje na to kako je zdravlje postalo apsolutna obaveza, dok etički i politički aspekti bivaju marginalizirani. Strah pritom otkriva dublje slabosti društva, poput gubitka povjerenja u bilo šta osim u puko preživljavanje. Ljudski odnosi su se sveli na minimum, a drugi ljudi često se doživljavaju kao prijatnija, što vodi ka dehumanizaciji i gubitku osnovnih ljudskih vrijednosti. Jurić kroz svoje analize, oslanjajući se na Agambena i druge mislioce, postavlja ključno pitanje: kakvo društvo ostaje nakon što su društveni odnosi razgrađeni, a opstanak postao jedina vrijednost? Na ovaj način, on čitateljima nudi širu perspektivu za

razumijevanje dubljih implikacija pandemije.

Jurićeva studija postavlja nekoliko ključnih pitanja koja se dotiču suštine savremenih društvenih i političkih sistema, a jedno od najvažnijih glasi: šta je država, kakva je njena priroda i koje su granice njenih ovlasti, posebno u situacijama krize poput pandemije? U tom kontekstu, Jurić promišlja granice kao suštinski element svake vlasti, jer „svaka moć, a onda i svaka vlast, pokazuje se i dokazuje postavljanjem granica. U državi i između država, u prirodi i društvu, u moralu i etici, u religiji i crkvi, u znanosti i obrazovanju, u umjetnosti i kulturi, u jeziku i između jezika.“ (str. 133) Ova refleksija dobija dodatnu dimenziju u ličnom iskustvu autora, gdje pandemijske mjere postaju simbol ograničenja. „A kada sam konačno – milošću više sile kojoj, ipak, ne želim izražavati zahvalnost – smio i mogao te uspio prijeći geopolitičku i pandemijsko-policijsku granicu, putujući iz Zagreba u Bihać kao da prelazim iz Meke u Medinu, posve jasno sam shvatio i fizički osjetio što je to granica.“ (str. 134) Jurić ovim primjerom ukazuje na granicu kao stvarnu i simboličku prepreku, koja prelama iskustvo savremenog čovjeka između slobode i kontrole. Države su pokazale ogroman autoritet u nadgledanju svakodnevnih aktivnosti svog stanovništva tokom pandemije. Prvobitno osmišljeno kao izvanredna reakcija na krize, vanredno stanje je sada produženo na trajno stanje. Prema Agambenu, ova promjena je učinila društvo mjestom stalnog straha i nesigurnosti gdje se ljudi odriču svoje slobode radi sigurnosti. Prema Jurićevim riječima, pandemija služi kao prozor u to kako biopolitika funkcioniše u stvarnosti, regulirajući sve aspekte čovjekovog života i dominirajući tijelima.

Pandemija je također razotkrila ključnu ulogu straha u oblikovanju društvenih odnosa i institucionalnih odluka. Strah od zaraze postao je centralna emocija koja je diktirala ponašanje i opravdavala drastične mjere ograničavanja slobode. Međutim, kako Jurić primjećuje, strah razotkriva i dublje probleme savremenog društva – njegovu opsjednutost golim životom, svodeći ljudsku egzistenciju na puko preživljavanje. Ova redukcija egzistencije ne povezuje ljude, već ih razdvaja, pretvarajući druge u potencijalne prijetnje. Društveni odnosi, koji su već bili fragmentirani, sada su dodatno pogođeni, a bliskost je zamijenjena distancom.

Ivan Illich, čije su ideje jedno od ključnih polazišta Hrvoja Jurića u njegovoj knjizi, kritički je promišljao utjecaj moderne medicine na naše poimanje tijela i sebe samih. Deset godina nakon što je objavio *Medical Nemesis* (1975), Illich je revidirao i proširio svoje ideje. Tada je priznao

da je bio „slijep za mnogo dublji simbolički jatrogeni učinak: jatrogenezu samog tijela“. Prepoznao je da iskustvo „naših tijela i nas samih“ nije nezavisno od medicinskih koncepata i praksi, već da je oblikovano njima. Smatrao je da ne postoji prirodno tijelo izvan tehničkih mreža koje konstituišu našu samosvijest, već da svako historijsko razdoblje „utjelovljuje“ tijelo specifično za svoj epohalni kontekst. Medicina, prema Illichu, ne djeluje samo na prethodno postojeće stanje, već sudjeluje u njegovom stvaranju. Ova spoznaja dovela je do Illichevog shvatanja da je moderna medicina, osim što liječi, postala i alat koji oblikuje našu percepciju sebe. Ljudska bića više nisu samo biološki subjekti, već „biosistemi“ u neprekidnoj interakciji s većim sistemima. Illich je ovaj razvoj vidio kao oblik „disembodimenta“ ili gubitka tjelesnosti. Kao primjer naveo je koncept rizika, koji je opisao kao „najvažniju ideološku religiju našeg vremena“. Rizik, kao strogo matematički pojam, ne odnosi se na pojedince, već na populacije. Prema Illichu, usvajanje identiteta zasnovanog na statističkim modelima vodi ka „intenzivnoj samoalgoritimizaciji“ – gubitku lične autentičnosti u korist apstraktnih kalkulacija.

Postoje značajne društvene i filozofske posljedice za politike poput izolacije, karantene i fizičkog razdvajanja. Osim što su epidemiološki, oni također mijenjaju temeljnu strukturu međuljudskih interakcija. Jurić razmatra kako ove akcije redefinišu solidarnost i zajednicu, pretvarajući interakciju i spontanost u visoko kontrolirana ponašanja. Ljudi se sve više otuđuju jedni od drugih, a nepovjerenje je zauzelo mjesto intimnosti koja je služila kao kamen temeljac ljudskog društva. To čini pandemiju kulturnom, ali i zdravstvenom stvarnošću, utječući na naše poimanje jedinstva i ljudske povezanosti. Jurićeva knjiga također se osvrće na to kako je pandemija utjecala na nauku i obrazovanje. Često hvaljena kao lijek, digitalizacija obrazovanja istakla je već postojeće disparitete i odsustvo značajnijih interakcija u procesu učenja. Obrazovanje, koje treba da podstiče građansku odgovornost i kritičko mišljenje, često se svodi na mehanički opstanak u novim situacijama. Pitanje kontrole i autonomije je također pokrenuto tehnološkim napretkom i oslanjanjem na digitalne tehnologije. Jurić koristi filozofsku kritiku tehnološkog determinizma kako bi istaknuo kako suvremene tehnologije utječu i ograničavaju ljudske sposobnosti.

Zaključno, Hrvoje Jurić u svojoj knjizi, koja predstavlja retrospektivni osvrt nastao uglavnom tokom prvih mjeseci pandemije, ne posmatra pandemiju isključivo kao zdravstvenu krizu. On je analizira kao društveni,

politički i kulturni fenomen koji razotkriva dublje probleme savremenog svijeta. Jurić postavlja ključno pitanje: kako je moguće da je društvo, suočeno s novom bolešću, tako lako pristalo na izolaciju, prekidanje radnih odnosa, prijateljstava, ljubavnih veza, pa čak i na odricanje od svojih političkih i vjerskih uvjerenja? Šta nam to govori o prirodi moderne vlasti, ali i o ljudima kao pojedincima i zajednici? Njegova analiza posebno ukazuje na izostanak otpora, tišinu društva i pasivno prihvatanje mjera koje su iz korijena promijenile svakodnevni život. Knjiga nas potiče da promislimo ne samo o institucionalnim odlukama, već i o spremnosti pojedinca da u ime sigurnosti pristane na radikalne promjene. Iz filozofske i bioetičke perspektive, Jurić otvara prostor za dublje razumijevanje pandemije kao simptoma duboko ukorijenjenih slabosti savremenog društva. Ovo djelo nije samo retrospektivni osvrt, već i poziv čitatelju da se kritički suoči s pitanjima slobode, solidarnosti i povjerenja, te prepozna granicu između nužnih mjera i manipulacije. Referencama na savremene i klasične mislioce Jurić nudi čitatelju priliku da oblikuje vlastiti stav o ovom složenom fenomenu.

Nedim Rabić

nedimrabic@gmail.com

Univerzitet u Sarajevu - Institut za historiju